

ФУНКЦІОНУВАННЯ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Постановка проблеми. Ринок туристичних послуг, який функціонує за загальними законами світового ринку, задовольняє потреби населення у відпочинку та змістовному проведенні дозвілля. В Україні сільський зелений туризм, як один із напрямків туризму, набирає все більшого розвитку.

Зелений туризм є важливим соціально-економічним явищем, яке, поряд з іншими, функціонує відповідно до інституціональних можливостей середовища і відображає стан та рівень його розвитку.

Формування ринку туристичних послуг, зокрема сільського зеленого туризму, залежить від низки факторів, які змінюються в результаті еволюції економічних відносин. Вагомим при цьому є вдало сформована система соціально-економічного та нормативно-правового забезпечення, а також політичного клімату в державі.

В Україні за останнє десятиріччя декларується становлення відкритої економіки, проте залучення її до світового господарства виявило нездатність більшості національних представників сектору сільського туризму утримувати конкурентні позиції як на зовнішніх, так і на внутрішньому ринках. Саме така ситуація зумовлює необхідність досліджень в науковому та практичному аспектах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато науковців займалися дослідженням питань щодо становлення, стану та перспектив розвитку ринку туристичних послуг, а також визначення факторів, які впливають на процес вдосконалення туристичної індустрії, в тому числі сільського зеленого туризму. Важливе значення для розвитку сфери туризму та рекреації загалом в Україні мають праці таких дослідників, як: А. Бабкін [1], О. Любіцева [2], Н. Скидоненко [3], В. Шимкова [4], В. Величко [5], Т. Москалець [6], Р. Кожухівська [7], Н. Гоцуєнко [8], І. Філіпенко [9], І. Гальцова [10], В. Биркович [11] та інших вітчизняних науковців. У працях наведених авторів розглядаються питання щодо формування ринку туристичних послуг в Україні, класифікації видів туризму та функцій, які вони виконують. Вагомим значення науковці надають визначенню особливостей функціонування та проблем розвитку туризму загалом та сільського зеленого туризму зокрема. Тенденції розвитку туристської індустрії, оцінка впливу державної політики в умовах ринкової економіки на розвиток сільського зеленого туризму, а, отже, і регіонів вивчені не в повній мірі, тому існує необхідність дослідження середовища зокрема, інституціонального, в якому функціонує сільський зелений туризм в Україні.

Постановка завдання. Метою дослідження є узагальнення здобутків науковців у визначенні особливостей функціонування сільського зеленого туризму в умовах ринкової економіки за даного рівня її інституціонального розвитку і формулювання на цій основі пропозицій задля підвищення ефективності сільського зеленого туризму та покращення інституціонального середовища, яке сприятиме його ефективному розвитку в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ринок послуг є сукупністю динамічних у часі і локалізованих у просторі соціально-економічних відносин, що формуються і реалізуються в процесі задоволення платоспроможного попиту реальних і потенційних споживачів пропозицією послуг, забезпечують пропорційність їх відтворення [12].

Ринок туристичних послуг є складовою ринку послуг, яка також включає торгівлю, транспортування, страхування, медичне та освітнє обслуговування, фінанси тощо. Сфера послуг сьогодні – це одна з найперспективніших галузей економіки, яка динамічно розвивається. За словами О.Б. Моргульця, у розвинутих країнах сфера послуг є найбільшим сектором економіки. У ній працює в середньому 65-75% зайнятого населення, на неї припадає 50% обсягів капіталовкладень, 63-74% ВВП. Активно розвивається сфера послуг як виробничо-комерційна система і в Україні (частка послуг у ВВП перевищує 40%), де працює понад 55% зайнятих в економіці [12].

Туризм як частина сфери послуг є динамічним явищем. Він чутливо реагує на ті зміни, які відбуваються в структурі суспільних та індивідуальних людських потреб, своєрідно відповідає на виклики, пропозиції та загрози, притаманні XXI ст. [13].

В умовах ринкової економіки сфера послуг набуває надзвичайно важливого та пріоритетного значення. Держава, використовуючи усі повноваження та важелі впливу, намагається забезпечити не лише документально, але й на практиці, відповідні умови розвитку туристичної індустрії. Зокрема, забезпечується можливість вибору видів діяльності, організаційно-правових форм господарювання,

* Науковий керівник: Костирко І.Г. – д.е.н., професор

кола споживачів та ринків збуту.

Суспільне значення діяльності сільського туризму як потужного чинника формування економіки держави зумовлює необхідність створення системи заходів та методів управління в галузі туризму.

Коли мова йде про державу з ринковою економікою, то варто звернути увагу на функції держави щодо підтримки ринкових відносин: захист приватної власності, створення правової бази функціонування суб'єктів господарювання в сільському зеленому туризмі, вирішення соціальних питань тощо.

Функціонування сільського зеленого туризму в умовах ринкової економіки України гальмується низкою причин. До таких, на нашу думку, можна віднести насамперед те, що в Україні і дотепер відсутнє розуміння можливостей механізму функціонування ринкової моделі, а також трактування процесів ринкових відносин. Це, в свою чергу, зумовлює традиційний експериментальний підхід до реформування фінансово-кредитної системи, системи управління і господарського механізму в цілому, в тому числі і сфери сільського зеленого туризму в Україні.

Ще одним стримуючим фактором діяльності сільського зеленого туризму можна вважати той факт, що у господарське життя держави впроваджуються реформаторами найкращі досягнення високорозвинутих країн світу (США, Японії, Німеччини, Англії, Франції та інших), економіка яких перебуває на третьому (постіндустріальному) етапі розвитку. Досвід таких країн потрібно вивчати і використовувати, але використовувати творчо, пристосовувати до реальної дійсності і відповідного етапу розвитку держави, в тому числі її інституціональної системи, з урахуванням психології і менталітету людей, історичних традицій суспільства.

Варто відзначити ще й те, що розбудова нової економічної системи має спиратися не на фінансову олігархію, яка здійснює політичний і економічний диктат у країні, а на інтереси широкого кола різних верств населення, на його творчий інтелектуальний потенціал, на винахідливість і підприємливість.

Неузгодженість податків і відсутність простого механізму їх сплати мають значний негативний вплив на підприємницьку діяльність, визначаючи в різних країнах різні умови для її функціонування. Україна віднесена до країн із найбільшою кількістю платежів, в тому числі і в сфері сільського зеленого туризму, що справляються за рік – за підрахунками їх кількість в цілому становить 135, з них – 5 податки на прибутки та доходи, 108 – податки на працю та 22 – інші платежі [14, с. 119].

В умовах ринкової економіки України особи, які є суб'єктами у сфері сільського зеленого туризму і надають послуги споживачам можуть реєструватись як юридичні особи або фізичні особи-підприємці [15].

Необхідно зазначити, що протягом останніх років на ринку сільського зеленого туризму спостерігається деяке пожвавлення та зростання кількості агроосель (сільські споруди, облаштовані для прийому відвідувачів). При цьому, сільський зелений туризм в Україні функціонує в умовах самовиживання та самозбереження. Таке становище зумовлено тим, що оподаткування сільського зеленого туризму як виду економічної діяльності здійснюється на загальних засадах та умовах відповідно до чинного податкового законодавства без жодних преференцій, податкових знижок, пільг, відтермінувань чи спеціальних податкових режимів [16].

Попри усі проблеми та недоліки функціонування сільського зеленого туризму, в реаліях ринкової економіки України існують певні перспективи подальшого його розвитку. Це зумовлено передусім геополітичним розташуванням країни, її кліматичними та природними умовами, а також багатою історико-культурною спадщиною, менталітетом українського народу.

Отже, основним гальмуючим фактором розвитку сільського зеленого туризму є відсутність державного сприяння розвитку сфери зеленого туризму, яке полягає у вдосконаленні інституціонального середовища, в якому здійснюється цей вид діяльності. Задля успішного функціонування цієї сфери послуг необхідно насамперед прийняти законодавчі акти, які б відповідали положенням Конституції України та світовим стандартам; чітко регламентували порядок здійснення підприємницької діяльності жителями сільських територій з метою надання туристичних послуг.

Зважаючи на сучасний стан економіки України, збільшення попиту на відпочинок у природному середовищі, а також враховуючи необхідність створення сучасного ринку пропозицій відпочинку у сільській місцевості, своєчасною має бути підтримка з боку держави шляхом: стимулювання інвестицій у сільський зелений туризм і розвиток туристичних ресурсів; запровадження пільгових умов ведення та оподаткування підприємницької діяльності в сфері сільського туризму; переймання досвіду закордонних країн в напрямку підтримки сільського зеленого туризму.

Варто зазначити, що проблеми, які ми аналізуємо, потребують вирішення як на державному, так і на регіональному рівні, тобто вдосконалення як загальнодержавного інституціонального середовища, так і посилення його розвитку на локальному рівні. Спільними зусиллями органів державної влади та місцевого самоврядування, громадських та політичних організацій необхідно вивести сільський зелений туризм як сферу економіки нашої держави на якісно новий рівень, що сприятиме розвитку та процвітанню усіх галузей та сфер господарювання економіки.

Висновки з даного дослідження. Аналіз розвитку вітчизняної економіки з моменту проголошення незалежності України і прийняття програми про "Основні напрями економічної політики

в умовах незалежності" засвідчує, що з року в рік затверджувались нові плани та стратегії розвитку української економіки, в тому числі у сфері сільського зеленого туризму, однак, на жаль, до сьогоднішнього дня не відчувається позитивних зрушень у вирішенні зазначеної проблеми.

Дослідження окремих аспектів функціонування сільського зеленого туризму в умовах ринкової економіки України показує, що основна причина невиконання запланованих перспектив полягає у відсутності належних забезпечувальних механізмів. Програми розвитку туризму, як і більшість прийнятих на державному рівні документів мали лише декларативний характер.

Головною проблемою функціонування сільського зеленого туризму в Україні є недосконалість інституційного середовища.

Література

1. Бабкин А.В. Специальные виды туризма / А.В. Бабкин – Ростов-на-Дону: Феникс, 2008. – 252 с.
2. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг / О.О. Любіцева – К. : Альтерпрес, 2002. – 436 с.
3. Скидоненко Н.В. Організаційний механізм взаємодії авіакомпаній з суб'єктами ринку туристичних послуг : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.04 – "Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)" / Н.В. Скидоненко. – К., 2009. – 20 с.
4. Шимкова В.Є. Механізми формування туристських потоків на засадах логістики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.04 – "Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)" / В.Є. Шимкова. – Донецьк, 2009. – 21 с.
5. Величко В.В. Дослідження факторів розвитку туристської індустрії України / В.В. Величко // Комунальне господарство міст. – 2012. – № 102. – С. 470-475.
6. Москалец Т.В. Туризм как рекреационный потенциал страны / Т.В. Москалец // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка: Серія "Фізичне виховання та спорт". – 2012. – Т. 1. – № 98. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://chnpu.edu.ua/lib/_envoy/_pages/archive/2012/98_1/Moskal.pdf
7. Кожухівська Р.Б. Туризм в Україні: стан, фактори та перспектива розвитку / Р.Б. Кожухівська // Інноваційна економіка. – 2012. – № 29. – С. 43-49.
8. Гоцуєнко Н. Зелений пояс Київщини / Н. Гоцуєнко // Дзеркало тижня. – 2008. – № 21. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/SOCIETY/zeleniy_poyas_kiyivschini.html
9. Філіпенко І. Зелене світло – "зеленим" садибам. (Сільський туризм допоможе боротися з бідністю на селі) / І. Філіпенко // День. – 2008. – № 66. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/cuspilstvo/zelene-svitlo-zelenim-sadibam>
10. Гальцова І. Зелений туризм: недоліки існуючого законодавства [Електронний ресурс] / І. Гальцова. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua>
11. Биркович В.І. Державне регулювання сфери туризму на регіональному рівні: дис. канд. наук з державного управління 25.00.02 – механізм державного управління / В.І. Биркович. – Гуманітарний університет "Запорізький інститут державного та муніципального управління". – Запоріжжя. – 2007. – 216 с. – С. 198-214.
12. Моргулець О.Б. Менеджмент у сфері послуг / О.Б. Моргулець. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 384 с.
13. Туризмолігія: концептуальні засади теорії туризму : монографія / [В.К. Федорченко, В.С. Пазенок, А.О. Кручек та ін.]. – К. : ВЦ "Академія", 2013. – 368 с. – (Серія "Монограф")
14. Paying Taxes 2012 The global picture. – World Bank Group and PricewaterhouseCoopers: 2011. – November 10. – 128 p.
15. Податковий кодекс України: за станом на 3 лютого 2013р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 2013. – 400 с.
16. Фарйон О.О. Зеленый туризм и налоговая политика в Украине / О.О. Фарйон // Управління розвитком [Збірник наукових праць Харківського національного економічного університету]. – 2013. – № 6(146). – С. 78-81